

відчуттям безвихідності, що може первинно бути наслідком захворювання, чи вторинно, як прояв інволюційної депресії. Тому важливо є встановити мотиваційні стратегії.

Висновки. Хвороба Альцгеймера викликає серйозний інвалідизуючий вплив на осіб, що страждають цим захворюванням, і нерідко має руйнівні наслідки для тих, хто здійснює догляд за ними. Реабілітація пацієнтів з хворобою Альцгеймера має на меті компенсувати наявний когнітивний дефіцит, щоб пристосувати таких пацієнтів до якомога більш самостійної життєдіяльності, а також відтермінувати подальше когнітивне зниження. Дослідження показали, що пацієнти з ХА мають труднощі при перенесення засвоєних методик та стратегій на проблеми у повсякденному житті, тому виникає необхідність постійно моделювати різні життєві ситуації, використовуючи все нові і нові стратегії запам'ятовування та відтворення вивчених навиків. Не зважаючи на велику кількість розроблених програм та стратегій, досягти стабільної позитивної динаміки вдається вкрай рідко, тому навіть найменший прогрес у повсякденному житті пацієнта є досягненням і потребує наступного підкріплення і повтору, і однозначно позначається на емоційному стані пацієнтів та їх близьких.

Список літератури

1. Clare L, Jones RS. Errorless learning in the rehabilitation of memory impairment: A critical review. *Neuropsychology Review*. 2013;18:1–23.
2. Potter GG, Steffens DC. Contribution of depression to cognitive impairment and dementia in older adults. *The neurologist*. 2012;13:105–117.
3. Spector A, Orrell M, Woods B. Cognitive Stimulation Therapy (CST): effects on different areas of cognitive function for people with dementia. *International Journal of Geriatric Psychiatry*. 2010;25:1253–1258.
4. Spector A, Thorgrimsen L, Woods B, Royan L, Davies S, Butterworth M, Orrell M. Efficacy of an evidence-based cognitive stimulation therapy programme for people with dementia: randomised controlled trial. *Br J Psychiatry*. 2013;183:248–254.

Чорей Д.В., Романів О.П., Надь Б.Я.

Особливості психоемоційної сфери батьків, що виховують дитину з розладами аутистичного спектру

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», факультет післядипломної освіти
та доуніверситетської підготовки, факультет здоров'я та фізичного виховання

Аутизм є досить важким стресогенним чинником для родини, який ускладнюється ще й тим, що аутистична дитина фізично є повносправною. Перші наукові дослідження проблематики дитячого аутизму з'явилися на початку ХХ ст. За частотою дитячий аутизм перебуває на четвертому місці серед різноманітних видів хронічної нервово-психічної патології у дітей після розумової відсталості, епілепсії та дитячого церебрального паралічу. Згідно із статистикою, показник поширеності аутизму в Україні, тільки за офіційними статистичними даними, становить 2 на 10 тис. осіб (0,2%). Реакція батьків на те, що їхня дитина має порушення розвитку, є різною, незважаючи на те, які ці порушення. Коли батьки дізнаються діагноз дитини, вони змушені переосмислити та змінити свої звички, зацікавлення, цінності та, в кінцевому підсумку, своє ставлення до дитини. Це пов'язано з тим, що виховання аутистичної дитини вимагає непередбачуваних додаткових обов'язків, зміни цілої структури укладеного способу життя родини.

Виховання аутистичної дитини передбачає використання значних психологічних ресурсів, котрі обмежені через втрату контактів і зв'язків внутрішньородинних та позародинних, відсутність інтересів, які виходять за межі, пов'язані з хворобою дитини, а також і фізіологічних, що вичерпуються у зв'язку з безсонням, головним болем, порушенням кровообігу. Проте, у працях цих дослідників не описано специфіки батьківського ставлення до аутистичних дітей, не подано схеми роботи з батьками таких дітей. Виховання аутистичної дитини батьки переживають як психологічну травму, що знаходить доволі потужне відображення у батьківсько-дитячих стосунках, внутрішньо-особистісних взаєминах та в системі ціннісних орієнтацій. Зазвичай це має негативний вплив на розвиток особистості дитини.

З огляду на це, проблема батьківського ставлення до аутистичних дітей заслуговує особливої уваги.

Мета роботи: дослідження ціннісно-орієнтаційних та емоційних аспектів ставлення батьків до аутистичних дітей.

Матеріали та методи. Проведено вивчення і аналіз електронних баз даних та публікацій присвяченим особливостям допомоги батькам, які виховують дітей з РАС, проаналізовано особливості ставлення батьків, основні концепції батьківського переживання, модель якості життя батьків, сімейні проблеми та проблеми сиблінгів, задоволення основних потреб родини, моделі функціонування родини, взаємовідносини у сім'ї та ставлення до неповносправної дитини, моделі виховання дитини з розладами розвитку, синдром вигорання та копінг-стратегії.

Результати. Проблема особливої поведінки при аутизмі проявляється через стереотипи, деструктивну поведінку, ритуали, сенсорні порушення та аутостимуляцію. З одного боку, «дивна» поведінка аутистів спричиняє проблеми в

налагодженні стосунків з оточуючими, проте, з іншого, найбільшою проблемою є незрозумілість цієї «дивакуватості» іншими.

Проблеми розвитку виявляються у сенсорно-перцептивній, когнітивній та поведінковій сфері, мовленні та соціальній взаємодії. Головними реакціями на особливості поведінки аутистичної дитини є шок, емоційне напруження, нерозуміння такої поведінки, дратівливість, тривожність, злість, емоційне виснаження, розпач, емоційна дистанція, депресія, почуття вини та інші. Наслідками важкої поведінки аутиста, зазвичай є проблема прийняття батьками дитини такою, як вона є.

Порівняно з батьками здорових дітей, батьки аутистичних мають зі своїми дітьми значно менший емоційний контакт. Це виявляється у тому, що менше уваги звертається на самостійність думки дитини, їх менше залучають до розв'язання сімейних проблем, менша увага приділяється налагодженню стосунків між батьками і дітьми. Щодо визначення емоційної дистанції з аутистичною дитиною виявлено, що батьки значно більше уникають емоційних контактів зі своїми дітьми, ніж батьки здорових дітей. З'ясовано, що в сім'ях, де виховується аутистична дитина, виразніше виявляються такі особливості батьківського ставлення, як надмірна опіка над дитиною, її ізоляція від позасімейних впливів і ситуацій, пов'язаних, зокрема, з питанням статі, пригніченням дитячої агресивності, бажання пришвидшити її фізичний та психічний розвиток. Це свідчить про високий рівень зосередженості батьків на проблемах своїх дітей.

Щодо ставлення батьків до сімейної ролі виявлено, що в сім'ях з аутистичними дітьми чоловіки гірше справляються з обов'язками голови сім'ї, а матері є більш самостійними, ніж у сім'ях зі здоровими дітьми.

Відмінностей у таких емоційних проявах, як схильність до невротизації, стресостійкість та суспільна фрустрованість між батьками аутистичних і здорових дітей не виявлено. З'ясовано, що батьки аутистичних дітей значно більше переживають внутрішній дискомфорт, ніж батьки здорових дітей, зокрема, внутрішнє напруження, суперечності зі собою, внутрішню пустку, тривогу, смуток, пригніченість, апатію, стурбованість, відчуття небезпеки.

У порівнянні з батьками здорових дітей, батькам аутистичних дітей характерні певні особливості у сфері цінностей. По-перше, існує небезпека розвитку внутрішнього конфлікту в сфері активного діяльного життя; по-друге, простежується внутрішній вакуум у сфері свободи; по-третє, для них менш досяжними є такі цінності, як пізнання та краса природи і мистецтва. Спільним для батьків аутистичних та здорових дітей у ціннісно-орієнтаційній сфері є те, що, по-перше, здоров'я є пріоритетною цінністю; по-друге, у сфері здоров'я (фізичного та психічного) є внутрішній конфлікт; по-третє, у сферах здоров'я і матеріально забезпеченого життя відслідковується внутрішній вакуум.

Особливістю батьків, які виховують аутистичну дитину, є те, що їхня невротизація зростає у випадку порушення емоційних контактів з дитиною, внаслідок скорочення емоційної дистанції з нею й зменшення концентрації уваги на дитині, а суспільна фрустрованість зростає у випадку скорочення емоційної дистанції з дитиною й в разі нехтування з їхнього боку потреб дитини у відчутті безпеки.

Участь в інтерперсональних тренінгових групах є найбільш ефективною формою психологічної підтримки у роботі з батьками аутистичних дітей. Цей вибір зумовлений із врахуванням таких переваг: 1) груповий досвід блокує відчуження учасника тренінгу від світу, від інших людей, від самого себе; 2) усвідомлення того, що інші люди переживають подібні проблеми і це допомагає уникнути непродуктивного замикання в собі з власними проблемами; 3) учасники тренінгу мають змогу отримувати зворотній зв'язок і підтримку від людей, які мають такі ж проблеми; 4) отримання нового досвіду в подоланні життєвих криз; 5) саморозкриття, самодослідження, самопізнання.

Висновки. Головним фактором у ставленні батьків до аутистичних дітей виявилась гіперопіка, яка охоплює надмірну концентрацію на дитині та встановлення певної емоційної дистанції з нею, що призводить до порушення сімейних ролей. З одного боку, батьки прагнуть досягти психологічного комфорту і благополуччя, налагодити ближчі емоційні контакти з дитиною, зокрема, партнерські та паритетні, з іншого, вони переживають стрес у сфері внутрішніх ресурсів і фрустрованість цінностей. Не зважаючи на складність сімейної ситуації, вони готові шукати вихід, ґрунтуючись на таких цінностях, як впевненість, щасливе сімейне життя та пізнання.

Список літератури

1. Ткачева В.В. Система психологической помощи семьям, воспитывающим детей с отклонениями в развитии: автореф. на соискание уч. степени д-ра психол. наук: спец. 19.00.10 Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України 696 «Коррекционная психология» / В.В. Ткачева; Моск. гос. открытый пед. ун-им. М.А. Шолохова. – Н. Новгород, 2005. – 46 с.
2. Boyce G. C. Child Characteristics, Family Demographics and Family Processes: Their Effects on the Stress Experienced by Families of Children with Disabilities / G. C. Boyce, D. Behl // *Counseling Psychology Quarterly*, 0951-5070. – December 1, 2011. – EBSCOhostPsycINFO Database.
3. Радченко М. І. Особистісні риси батьків, які виховують розумово відсталу дитину // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. / За ред. С. Д. Максименка. К., 2012, Т. 4, Ч. 3. – С. 207 – 215.